

Art Attack מאת ניב שיינפלד ואורן לאור בביצוע אנסמבל הפקולטה למחול של האקדמיה למוסיקה ולמחול, רקדניות: חן בולגרי וטהל דין, צילום: דני כתר
Art Attack by Niv Sheinfeld and Oren Laor, performed by the Dance Ensemble of the Dance Department of the Jerusalem Academy of Music and Dance, photo: Dani Kitri

והחברתי שלה דרך מחול, והאמינה כי יש לצאת ולהילחם עבור דעות ואמונות כדי לשנות את העולם. היא יצרה מופעים המוניים עבור חולים, זקנים, אפרו אמריקאים ואוכלוסיות מוחלשות נוספות. הריטואלים האורבניים עם אוכלוסיות אלה וסדנאות שונות לקהל הרחב נערכו גם במרחבי טבע, במטרה לייצר מהלכים טרנספורמטיביים ומרפאים בחברה. הלפרין עסקה בחולי, במוות ובשכול, וראתה בצופה עד ותומך יותר מאשר מתבונן מן החוץ שרואה ביצירת מחול ביזור או אסקיזים.

את ההרצאה השנייה במושב זה שמענו מפי השחקנית שפרה מילשטיין והיא נקראה: "חיקוי עלילה: השוואה בין חיקוי עלילה על-פי הגדרתו של אריסטו, לבין שחזור עלילה". אם שרי הקפידה לעסוק בגילום מחדש במקום שחזור, מילשטיין הבדילה בין חיקוי ובין שחזור. על אף שבתיאטרון יש פרטיטורה שלא כמו במחול (בהנחה שאין ברשותנו כתב תנועה של היצירה), עדיין לא ניתן לחקות במדויק פעולה פרפורמטיבית דרמטית. משחק בתיאטרון הוא פעולה דרמטית אנושית, אקט חד-פעמי מטבעו, ולכן לא ניתן להעתיקה במדויק. את התפאורה, התאורה ואלמנטים תיאטרוניים משלימים נוספים ניתן להעתיק במדויק, בניגוד לפעולה הדרמטית שהיא בו זמנית גם היצירה וגם היוצר.

המושב השני נקרא: "דיאלוג עם הזמן". הוא נפתח בקטע ריקוד של אנסמבל הפקולטה למחול בניהולה האמנותי של מלני ברסון, מתוך *Art Attack* (למוסיקה של *Yazoo Sensations*). יצירה זו של ניב שיינפלד ואורן לאור שוחזרה ועובדה על-ידיהם בעזרתו של טל אדלר. לאחר מכן שוחחה שני תמרי, בוגרת התכנית

העובדה שהוא אינו וינמן ולא שייך לתרבות שממנה היא באה. זאנר הוא תלוי מקום וזמן, וסגנון הוא מקומי. ברבה מתעניין בתוצר החדש המשלב עולמות של שני אינדיבידואלים הבאים מתרבויות שונות בזמנים שונים. הוא שחזר תשעה מריקודיה, שלושה בלבד מתוכם הוסרטו, השאר שוחזרו מצילומי סטילס ומכתבים שונים. תשעת הריקודים השלימו מהלך של רסיטל שלם, לרבות המוסיקה, מחיאות הכפיים, הבגדים ואפילו המוסיקה בהפסקות שאפשרה לו להחליף תלבושות.

הדוגמא השנייה שאותה הביאה אלרון היא מרס קנינגהאם (Cunningham), דמות משמעותית נוספת בהיסטוריית המחול של המאה ה-20. קנינגהאם עצמו עסק במהות השחזור ואף התלבט טרם מותו לגבי המורשת המחולית שלו, האם להשאיר את להקתו על כנה ולאפשר ליצירותיו להמשיך ולהיות מוצגות שוב ושוב. הרקדן והכוריאוגרף בוריס שרמץ (Charmatz) יצר דרך חדשה להמשיך את פועלו של קנינגהאם תוך מתן כיוונים חדשים לתפיסתו. הגילום מחדש ב-2008 הסתמך על תמונות מתוך ספר על קנינגהאם, שהפכו לאירוע (event) בתוך חלל מוזיאון הטייט (Tate) בבריטניה. שרמץ המיר את התמונות לפעולות במרחב המוזיאלי כדי לגרום לקהל חוויה רב-ממדית של אמנות ויזואלית.

בנוסף לשחזורים של שני הסגנונות שהוצגו, הזכירה אלרון את הגילום מחדש לריקוד ספציפי של אנה הלפרין (Halprin) מהשנים 2015-2017, *ריקוד השלטים הריקים* (*Blank Placard Dance*, 1967). גילום מחדש זה התרחש ברחובותיה של סן פרנסיסקו עת יצאו רקדניה להפגנה נגד מלחמת ויאטנם עם שלטים ריקים. הלפרין הייתה אקטיביסטית שביטאה את האיני מאמין הפוליטי

שחזור במחול

הכנס השנתי של התכנית לתואר שני במחול, האקדמיה למוסיקה ולמחול, ירושלים 2022

שרון טוראל

מדי שנה מקיימת האקדמיה למחול כנס שנתי מסדרת "תוצרת בית". השנה, לאחר שנתיים שבהן לא ניתן היה להתכנס מטעמי מגפה עולמית, הוחלט לכבד שתי מורות ותיקות ואהובות שיוצאות לגמלאות, חומי איינבנדר וד"ר שרי אלרון. ד"ר דנה בר, ראש התכנית לתואר שני במחול, שיומה ואצרה את הכנס בשיתוף החוג לתנועה, פתחה וסיפרה כי הכנס הנוכחי יוחד לנושא שחזור במחול. נושא זה מציף שאלות יסוד בתחום משום שאחת מתכונותיו הבסיסיות של המחול היא שתנועה מתרחשת על פני ציר הזמן ונעלמת בעודה מתהווה. תכונה זו מציבה אתגר לעוסקים בשחזור ויוצרת מגוון דעות ומחלוקות: מהם המרכיבים המהותיים שמגדירים זהות של יצירה וקובעים כי ביצועיה השונים הם עדיין גילומים של אותה יצירה? מהם הפערים בין החיוניים לזהות זו, שבלעדיהם היא כבר אינה אותה יצירה? מהם הפערים בין התנועה ובין ייצוגה בכתבי תנועה או בתיעוד וידאו? מה ההבדל בין שני ייצוגים אלה וכיצד הם משפיעים על מלאכת השחזור? מטרתו של הכנס הייתה להציג מגוון נקודות מבט ביחס לשאלות אלה ורבות נוספות. ד"ר בר וד"ר ורד אביב, דיקנית הפקולטה למחול, שיבחו את עיסוקן המעמיק של חומי ושרי ואת מסירותן למחקר, תוך שהן מהוות מקור השראה לטיפוח למידה מרחיבה וחקר. ארבעת מושבי הכנס שילבו תאוריה ופרקטיקה, הרצאות, ראינות, שיחות ומופעי מחול.

המושב הראשון נקרא: "אי אפשר להיכנס לאותו נהר פעמיים" (משפט המיוחס להרקליטוס מאפסוס מהמאה ה-6 לפנה"ס) וכלל שתי הרצאות. הראשונה הייתה של ד"ר שרי אלרון, שדיברה על "שחזור, גילום (מ)חדש והמצאה חוזרת/חדשה

של ריקוד": בשונה מאמנויות אחרות, המחול אינו מוצג בארכיונים ובמוזיאונים. בשנים האחרונות רקדנים וחוקרים עוסקים בסוגיית שחזור וגילום מחדש של יצירות וסגנונות מחול דרך פריזמה אמנותית, פילוסופית, פרקטית ואיתית. מושגים רבים ומגוונים כגון שחזור, שעתוק, רסטורציה, מחזור או גילום, משמשים לתיאור הפעולה, וייתכן שהכוונה שונה בין אדם לאדם בהתייחסו למהות השחזור, הן במחקר והן בפרקטיקה עצמה. בהרצאה נגעה שרי בשתי דוגמאות לגילום מחדש של סגנון פרטיקולרי המזוהה עם רקדנים ספציפיים, ולא בהכרח גילום מחדש של ריקוד מסוים. שתי התופעות המחוליות התקיימו במאה ה-20, והגילום המחודש נעשה במאה ה-21. שחזורים היו עוד לפני, לדוגמא ריקודי עמים שנכנסו לבלט הרומנטי ולבלטים הקלאסיים. אלה גולמו מחדש מתוך ידע ומחקר מעמיקים של המוסיקה, השטף, המשקל ואיכויות נוספות.

הדוגמא הראשונה שהובאה בהרצאה לגילום מחדש היא מרי ויגמן (Wigman) והסגנון האקספרסיוניסטי המאפיין אותה. אחד המאפיינים האקספרסיוניסטיים הוא זהות בין היצירה ובין היוצר; למעשה לא ניתן להפריד בין ויגמן ובין ריקודיה, ואפילו בינה ובין התאוריה שפיתחה והספרים שכתבה. מחקרים רבים נכתבו על אודותיה וממשיכים להיכתב גם היום, כמו גם שחזורים של ריקודיה. אלרון הציגה גילום מחדש של רקדן מאקוודור בשם פביאן ברבה (Barba) יליד 1982 שלמד בלט ומחול מודרני בקיטו, עיר הולדתו. הוא התרשם עמוקות מהמחול האקספרסיוניסטי, שנדד לדרום אמריקה, כפי שהגיע לישראל. ברבה, שהחל את הגילום מחדש ב-2009 וממשיך אותו גם היום, מתייחס בכבוד ובנצניעות לפעולת השחזור, כמו גם למושאו, תוך הפנמה עמוקה שאין כאן פעולת חיקוי, ולו מעצם

חנה מרון ואילעד ליבנת מבצעים Memory של מאץ אק. צילום: דני כיתרי

Hannah Maron and Elad Livnat perform Memory by Matz Ek at The Annual Conference of the Master's in Dance Program - The Jerusalem Academy of Music and Dance, photo: Danny Kirtri

לתואר שני במחול באקדמיה ומורה בתכנית, עם אורן וניב. את השיח המלא בין היוצרים ובין תמרי ניתן למצוא בגיליון זה. בתום השיחה צפינו ב*דירת שני חדרים* (בכורה 2012) בביצועם. העבודה נוצרה בהשראת הריקוד *דירת שני חדרים* (בכורה 1987) מאת ליאת דרוו וניר בן גל.

המושב השלישי נקרא: "לפגוש את הקרביים של הריקוד. שחזור מחול וכתב התנועה אשכול וכמן". הוא נפתח ונסגר בקטע *ריקוד מספר שלוש* (1972) של לוסיןדה ציילדס (Childs), למוסיקה של פיליפ גלאס (Glass), עם בוגרות החוג לתנועה.¹ ד"ר דנה בר שוחחה עם חומי איינבינדר שכתבה את הפרטיטורה לריקוד זה, כמו גם לרבים אחרים, במטרה להבין תנועה, ללמוד וללמד את הריקוד ולחשוף את המוטיבים והמבנים הגלויים והסמויים בריקוד.

העניין בשחזור ריקוד באמצעות כתב תנועה התעורר אצל איינבינדר בשנות ה־80, כשהייתה סטודנטית שנה ד' באקדמיה, וצפתה ב*ריקוד של לורה* דין (Dean) מתוך הסרט *Beyond the Mainstream*. לימים היא בחרה ללמד אותו דרך כתב תנועה ולא בדרך של חיקוי או מתן הוראות מילוליות לביצוע. משכתה לריקוד של ציילדס נבעה בעיקר מהמקצבים והמשקלים השונים והמשתנים בו. למידה דרך כתב תנועה מתרכזת בתהליך ומתייחסת לניתוח תנועתי של הפרגמנטים השונים של הריקוד, תוך המשנה, הבחנה ומודעות למרכיבים המהותיים הקובעים את הזות היצירה. הנעה אל התוצר הסופי מתוך תהליך זה שונה מדרך שבה המטרה היא המהות, ולמעשה הריקוד מגלה את עצמו דרך הפרטיטורה.

האתגר המשמעותי בכתיבת הפרטיטורה הוא שהשחזור נעשה מתוך ביצוע ספציפי המכיל את מרכיביה של היצירה עצמה, אך הוא אינו המקור. קושי נוסף

תלמידיה המרובים של איינבינדר חוו אף הם במהלך השנים את אותה אינטימיות עם ריקודים תוך שחזורם בכתב תנועה. שתי דוגמאות למהלך שחזורי עם תלמידים מלמדות על הגילוי והפליאה: הדוגמא הראשונה היא *רוואס דאנס רוזס* (Roses danst Roses) של אנה תרזה דה קיסמאיקר (Keersmaecker) – זהו ריקוד פורמליסטי שנרקד על־ידי נשים ובו מבנה סדור ומובהק של אוסף פרגמנטים החוזרים על עצמם בשינויים דקים. ארנון הזמן בריקוד כולל שהיות במשכים שונים בפוזיציות והמעברים ביניהן חדים. ניתן לומר שסדרת הפוזיציות הן הפינומים של הריקוד. אך הלימוד האמיתי היה לאו דווקא מתוך עיסוק בפוזיציות, אלא העיסוק במעברים, בתנועה ובאופן שבו נכנסו הרקדניות לכל תנועה ויצאו ממנה. זוהי עשייה רבה שטמון בה גילוי מרגש.

הדוגמא השנייה היא *maybe forever* של מג סטוארט (Stuart) שהוא היפוך של הריקוד הקודם, כי החומר התנועתי מפורז ולא ממושטר. הריקוד מאופיין במהלכים דקים, עדינים, רגישים וקטנים שמייצרים התקדמות והתרחשות. הכתיבה טווחת רשת של הבנה ומודעות תוך התמסרות לפרטים ולדיוק, לשקיפות ולהמשכיות תוך ידעת הוויית הריקוד.

רבים מהריקודים שנבחרו על־ידי איינבינדר לשחזור בכתב תנועה הם נומאי מרחבים, דינמיים ומורכבים מבחינת מיקום התנועה על הציר המוסיקלי. כזה הוא הריקוד של לוסיןדה ציילדס. המפגש עמו התרחש לפני כעשרים שנה עת צפתה איינבינדר בסרט *איינשטיין על החוף*, אופרה אוונגרדית של רוברט וילסון (Wilson) שכללה את הכוריאוגרפיה הזו של ציילדס. הריקוד התבצע במקביל להקרנת צילום הריקוד על־ידי סול לוויט (LeWitt), כך שהרקדנים הוכפלו והמוקרנים רקדו עם הרוקדים, הפקה חדשנית לשנות ה־70. ב־2009 שחזרו את הריקוד במוזיאון ויטני (Whitney) וב־2017 הוא הגיע לארץ במסגרת פסטיבל ישראל.

ריקוד מספר שלוש של לוסיןדה ציילדס הוא ריקוד קבוצתי הנרקד בזונת וברביעיות, ובנוי כולו ממשפט בסיס של צעדי רדיפה וזילוג החוזרים באופנים שונים תוך התקדמות על קו המעגל (למעט יוצא דופן אחד). הבית הראשון הוא הכרזה חוזרת ונשנית של התוכן, בבית השני ישנה החרגה במבנה אלכסוני והבית השלישי גוזר ומדביק מחדש את חלקי הריקוד, תוך יצירה של רצפים חדשים. האופן שבו רקדו בוגרות החוג לתנועה את הריקוד דבק בגרסת המקור, שבה הגו רך ונינוח ותנועות הידיים אינן מעוצבות.

שנים של שחזור, ניתוח וכתיבה אפשרו לנעת בצדדים החמקמקים של הריקוד, היבטים שמרבים לנסות ולנסח אותם, להסביר דרכם ולכתוב על אודותם, למשל נוכחות הרקדן או איכויותיה של תנועה. עיסוק זה מחבר אל רוח הריקוד, אל רפרוף הנשמה שלו.

המושב הרביעי והאחרון נקרא: "מה נשתנה?", והוא כלל שחזור שלוש יצירות של בוגרי.ות התכנית לתואר שני. בתום המופעים שוחחו שירי כץ ומינה קנטושוב, גם הן בוגרות התכנית לתואר שני, עם הרקדנים. היוצרים נשאלו על החוויה הכוללת של הגילום מחדש, על משמעות הפעולה החוזרת עבורם והאם היא השתנתה בשחזור לעומת הריקוד המקורי. כמו כן שאלו הבוגרות מה היו מקורות ההשראה של הריקוד הראשון, האם הם היו עדיין רלוונטיים בשחזור הנוכחי ואיך נבחרו פרגמנטים ספציפיים לשחזור מתוך יצירה שלמה.

חנה מרון שחזרה את הריקוד *Memory של מאץ אק* (Ek), שאותו רקדה עם אלעד לבנת. השניים תיארו את חווית המפגש המחודש עם היצירה הראשונית והאופן שבו מפגש זה השפיע על השחזור. התוצר שבו צפינו הוא למעשה שחזור על שחזור, כשהפעם הראשונה התרחשה שנתיים קודם לכן, ובה פעולת השחזור נעשתה כחלק מעבודת הגמר לתואר. עם הכניסה לסטודיו הם חשו שהם לא

זוכרים דבר, אולם הגוף זכר זורם. הפעם הלך המחשבה לא בדק, שינן ועקב אחר צרכים לעבודת גמר שהייתה ברקע, אלא הייתה תחושה שונה של התחדשות משמחת ופנאי להתעסק בפרטים שלא ניתן היה לתת עליהם את הדעת בפעם הראשונה. בנוסף, בפעם הראשונה המציאות הזונית שמתוארת בריקוד המקורי פגשה את חנה במקום אבל ואת אלעד במקום תומך, בעוד הפעם הייתה שמחה וחברות. בשתי הפעמים היחס אל השחזור הגיע מתוך נאמנות ליצירה, התנועות נותרו אותן תנועות, אך הנפש, שהיא המניע לפעולה ולהוויה, הייתה במקומות שונים.

אלה מרק שחזרה ריקוד של עצמה שנקרא *גוף זר*. גם היא ניגשה מחדש לעבודת הגמר שלה – ויזאו דאנס שהומר לריקוד live לבמה. היא בחרה לראות במהלך הזה יתרון כי החומרים שהוצגו לקהל והפרגמנטים שבהם הוא התמקד נבחרו בקפידה, והיו מבחינתה החשובים והמשמעותיים ביותר. בוויזאו דאנס נעשה שימוש בכלים קולנועיים שמסננים את הקטעים הנבחרים, את נקודות המבט ואת הזוויות שאותם מעוניין היוצר להציג לצופה. בשני התהליכים נקודת המוצא והמסגרת היו הגוף עצמו ככלל והבטן – כמרכז הכובד ומרכז החיים בפרט. המעבר מפורמט מצולם למופע חי על הבמה דרש חשיבה מחודשת ורצון שהקהל יהיה פעיל בחוויה שהוא עובר.

סינל ארמוזה שחזרה חלק מתוך ריקוד בשם *קומפוזיציה באינטימיות* שאותו ביצעה עם עוד שלושה רקדנים.² הריקוד עלה בשיתוף עם מרכז מחול שלם ו־Zawirowania Dance Theater. ארמוזה נשאלה על המהלך, ששור מספר פרגמנטים מיצירות שונות לכדי קולאז' מגובש, ועל האופן שבו בררה את החלקים שהוצגו. השחזור הוא תחילתו של תהליך, נקודת מוצא של שחזור אינסופי של העצמי. הצעד הראשון הוא לימוד מחודש של היצירה ולאחר מכן הדרך נפתחת לפירושים שמעניקים לה חיים חדשים. כשסינל מלמדת רקדנית אחרת סולו אישי היא חווה תהליך של פרידה שיש לו מכניים שחזור על עצמו – העברה מדוקדקת ולמידה קפדנית לפני שבירת המבנה ובירור אישי מחודש של האחר, תוך מציאת פתרונות שונים שפותחים את היצירה לעולם חדש.

גם אם השאלות שנשאלו בפתיחת הכנס לא נוסחו באופן ישיר במושבים השונים ולא ניתנו עליהן תשובות שלמות, הן היו חלק מהותי מהעיסוק בנושא השחזור במחול. יותר מזה, עמדות מנוונות וריבוי נקודות מבט הוצגו ביחס אליהן. יש לקוות כי ריבוי זה יוליד בקרב הנוכחים שאלות נוספות וחדשות שיהיו פתח לתהליכי חקר ויצירה חדשים.

הערות שוליים

¹יעל אידן, חנה בוק, נעם גזית, לילך הלמר, תאיר זוצניק, רמה נונברג.

²חני רוזנטל, ננה שרי וננווה משה ננן.

ד"ר שרון טוראל, נושא מחקרה הוא "היבטים היסטוריים ועקרונות אסתטיים בריקוד המצרי בקהיר בשנות ה־40 של המאה ה־20". בעלת תואר שני מהאקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. בעלת תואר שני בחקר סכסוכים מהאוניברסיטה העברית. מרצה בתחום תולדות המחול, רקדנית ומורה לריקוד מצרי. חברה במזרז למחול במשרד התרבות והספורט.